

Faktai ir kasdienybės poezija

Lilija Kudirkienė gimė 1941 m. balandžio 17 d. Kalneliuose, Juodupės valsčiuje. Tekstologė, vertėja, tautosakininkė. 1965 m. baigė Vilniaus universitetą, 1976 m. apgynė disertaciją „Lietuvių ir latvių kalbų veiksmažodinės frazeologijos vaizdas ir reikšmė“ ir įgijo filologijos mokslų kandidatės (humanitarinių mokslų daktarės) vardą. Nuo 1970 m. dirbo „Vagos“ leidykloje redaktore, nuo 1994 m. dirba Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. (Pagal: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. XI, V., 2007, p. 193.)

Septyniolika metų Institute... Daug, kai sveri prirašytų lapų pluoštais, valandomis prie darbo stalo, spaustuve kvepiančiais tomiais. Mažai, kai matuoji galvoje kirbančiais sumanymais, norais, planais, užmojais.

Lilija į Institutą, į Kazio Grigo vadovaujamą paremiologų grupę, atsinešė turtingą ankstesnio darbo kraitį: tekstologinio darbo patirtį ir įgūdžius, atidą menkiausioms smulkmenoms, žodžio poezijos pajautimą, mokslinį smalsumą, kūrybinį polėkį. Darbas Kraštotyros draugijoje, ekspedicijos, galiausiai K. Grigo *Patarlių paralelių* (1987) redagavimas dirbant „Vagoje“ – tarsi ramus ėjimas Instituto link.

Ryškieji bendro su kolegomis darbo liudijimai – du *Lietuvių patarlių ir priežodžių* sąvado tomiai (2000, 2008) ir už pirmąjį tomą 2001 metais skirta Lietuvos

mokslo premija. O tarp jų – darbų darbelių, minčių, sumanymų raizginys. Moksliniai straipsniai, pranešimai konferencijose, recenzijos, patarimai kolegoms... Mokslinė erudicija ir kuo plačiausias interesų laukas, kūrybiškas žvilgsnis į kalbos ir tautosakos reiškinius, o drauge įsipareigojimas kiekvieną teoriją sąžiningai pagrįsti tvirtais įrodymais – tokią Liliją pažįsta Instituto kolegos.

Nuo 2002 metų Lilija Kudirkienė vadovauja Instituto paremiologų grupei, taip pat ir toliau rengiant kapitalinį *Lietuvių patarlių ir priežodžių* sąvadą. Jos nuveiktas milžiniškas darbas – sudarytas *Patarlyno* prospektas, kad tolesni leidinio tomatai būtų kuo pilnesni, kad patarlių tipai atsidurtų jiems deramose vietose.

Lilijos Kudirkienės darbai šiuolaikinei paremiologijai visų pirma svarbūs lyginamaisiais tyrimais ir išvalgomis apie patarlių semantiką: apie tai, kaip, laikui bėgant, keičiantis gyvenimo aplinkybėms, gali pakisti posakio semantinio turinio suvokimas, kaip neretu atveju vienokią ar kitokią patarlės ar priežodžio interpretaciją lemia susiklosčiusi tradicija, o ne posakio teksto logika, kaip ilgainiui siaurėja posakių reikšmės [Lietuvių ir latvių paremijos: raiška ir funkcionavimas, *Tautosakos darbai*, 2005, [t.] XXX; Patarlės interpretacija: diachroninis aspektas, *Tautosakos darbai*, 2007, [t.] XXXIII]. Lilija Kudirkienė atkreipė dėmesį į tam tikrus turinio ir formos santykio dėsningumus, kaip antai į reiškinį, kad tam tikrose specifinėse situacijose (susijusiose su emocine būseną, nusiteikimu) vartojami specifinio struktūrinio modelio posakiai [Kraštutinės situacijos priežodžiai, *Tautosakos darbai*, 1997, [t.] VI-VII (XIII-XIV)]. Tarsi punktyrais nužymėtos galimos antropologinio tyrimo kryptys, temos ir aspektai Lilijos darbuose, kuriuose iš patarlių bei liaudies frazeologijos tekstų semiamasi duomenų apie istoriją ir buitį, visuomeninį, bendruomeninį, šeimos gyvenimą, senuosius tikėjimus, kur užsimenama, ką apie tautos gyvenseną bei pasaulėjautą būtų galima sužinoti išsamiai tiriant patarlėmis bei priežodžiais reiškiamą tradicinį požiūrį į „neeilinius“ bendruomenės narius – kvailį, elgetą, senbernę, senmergę, pavainikį, žydą... [Patarlė kaip žmonių gyvensenos atspindys, *Tautosakos darbai*, 2001, [t.] XV (XXII)].

Lilija viena pirmųjų atkreipė dėmesį į specifinį patarlių bei priežodžių vartojimą šiuolaikinėje visuomenėje (pranešimas LLTI konferencijoje „Patarlė reklamoje“, 2002) ir drauge su kolegomis ėmėsi rinkti patarles bei priežodžius iš įvairių žiniasklaidos priemonių. Lietuvių tautosakos rankraštyne saugomi aštuoni jos sudaryti tautosakos rinkiniai, kuriuose sukaupta ir tradicinių patarlių, ir šiuolaikinių, taip pat gimtųjų apylinkių, namų tautosakos [drauge su Ilma Anelauskiene paskelbta „Mūsų namų latviška tautosaka“ (*Tautosakos darbai*, 1996, [t.] V (XII))].

Atskira domėjimosi sritis yra vadinamieji ribiniai, patarlių bei priežodžių žanrui lyg ir nepriklausantys dariniai – situaciniai pasakymai, etiketo formulės, fra-

zeologizmai. Šiuo metu Lilijai vadovaujant rengiamas *Lietuvių situacinių posakių* leidinys.

Vienas iš naujausių didžiulių darbų – kruopščiai išversti latviški „Eglės žalčių karalienės“ variantai, suredaguotas visas leidinio tomas (*Pasaka „Eglė žalčių karalienė“*, t. 2: *Latvių variantai*, V., 2007). Dera paminėti ir ankstesnius vertimus: L. Kudirkienės verstų fragmentų rasime U. Beckerio *Simbolių žodyne* (V., 1995), *Mitologijos enciklopedijoje* (t. 1, 2, V., 1997, 1999), *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose* (fragmentai iš G. Mancelio, J. Langijo, J. Langės, G. F. Stenderio žodynų; t. 3, 4, V., 2003, 2005).

Minėdami gražų gimtadienį turime gerą progą pateikti keletą ne vien tautosakinės Lilijos Kudirkienės veiklos faktų. Galbūt ne visiems žinoma, kad iš latvių ir vokiečių kalbų ji išvertė romanų, apysakų, taip pat pasakų (iš latvių: Anatolis Imermanis. *Palydovas meta šešėlį*, V., 1967; Ilzė Indranė. *Kepurė kaštonų*, V., 1968 m.; Janis Jaunsudrabinis. *Šalnos pakąsti žiedai*, V., 1969; Regina Ezera. *Vasara truko tik dieną*, V., 1979; iš vokiečių: Hansas Hartungas. *Mes – stebuklo vaikai*, V., 1970; Ludvigas Bechšteinas. *Vokiečių pasakos*, V., 1972; *Miegantis miestas: Bengalų liaudies pasakos*, V., 1980), sudarė ir redagavo nemažai prozos, poezijos, straipsnių rinkinių (Antanas Masionis. *Poezija. Kritika: Rinktinė*, V., 1980 [sudarė]; Petras Cvirka. *Apsakymai ir „Žemė maitintoja“: Prozos rinktinė*, V., 2009 [sudarė, redagavo ir parašė redakcines pastabas]; Vydūnas. *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*, V., 2001 [redagavo]; Uldis Bērziņš. *Vabzdžių žingsniai = Kukaiņu soļi*, V., 1997 [redagavo]; Knuts Skujenieks. *Aš esu toli viešėjęs = Es pabiju tālos ciemos: Eilėraščių rinktinė, 1963–2003*, V., 2004 [redagavo]). Pastarąją poezijos rinktinę sudaręs Vladas Braziūnas apie Liliją, redagavusią iš latvių kalbos jo išverstus eilėraščius, yra gražiai pasakęs: „Mano puikioji redaktorė.“

Datų ir darbų punktyras rodo žmogaus gyvenimą esant ne tuščią. O tuos darbus dirbantį žmogų kiekvienas regime savaip.

Santūri ir linksma, reikli ir atlaidi, atidi klausytoja ir puiki oratorė... Ji kuria grožį visur – ant darbo stalo ir ant Instituto palangės, sodo lysvėje ir kartotekos stalčių antraštėse. Jos dovanotus Velykų margučius aptūpę zuikučiai ir paukščiai, o pavasarinėse puokštėse išdykauja spalvos...

Su gimtadieniu, LILIJA! Sveikatos, lakių minčių ir energijos jas įgyvendinti!

Instituto kolegų ir mokinių vardu DALIA ZAIKAUSKIENĖ